

Streszczenie pracy

„Applying Ludwik Fleck’s theory of thought collectives and thought styles to the study of cultural change/ Zastosowanie teorii kolektywów myślowych i stylów myślowych Ludwika Flecka do badania zmiany kulturowej”

autorstwa Stephena Dersleya

Niniejsza praca ma na celu ukazanie, że teoria kolektywów myślowych i stylów myślowych Ludwika Flecka może posłużyć do wyjaśnienia tych aspektów zmiany kulturowej, które umykają alternatywnym teoriom i modelom.

Punktem wyjścia argumentacji jest omówienie niedostatków teorii, które redukują zmianę kulturową do pojedynczych determinantów: Marksowskich determinizmu ekonomicznego i dychotomicznego podziału na bazę i nadbudowę, umniejszających rolę pracy intelektualnej; znaczenia, jakie mają czynniki percepcyjno-epistemiczne w Kuhnowskiej koncepcji paradygmatów, przez co pominięty zostaje wpływ czynników ekonomicznych, technologicznych i instytucjonalnych na rewolucje naukowe; oraz rozróżnienie między praktykami dyskursywnymi a niedyskursywnymi, które ogranicza Foucaultowską analizę do wewnętrznego opisu dyskursu.

Pisma Flecka skupiały się przede wszystkim na interaktywnym poznaniu w ramach wspólnot naukowych. Natomiast jego opisy innowacji w XVI-wiecznej anatomii pokazują, że swoje koncepcje stosował również do szerszych transformacji kulturowych. W swojej dojrzałej postaci (1936), teoria Flecka wskazuje na wyłanianie się nowych stylów myślowych jako katalizator zmiany kulturowej. Kolektyw myślowy zostaje zdefiniowany jako wspólnota, która dzięki współdzielonym wartościom, problemom, interesom, socjalizacji, etc. poznaje świat w określony sposób, jak również komunikuje swoje idee stosunkowo bezpośrednio. Pomimo tego, pojęcia zaczynają się przekształcać, gdy ich komunikacja przebiega na większy dystans: od eksperta do laika; z jednej dyscypliny do drugiej czy po prostu dystans czasowy, etc. Tego typu przekształcenia stają się częścią ugruntowanej już wiedzy i pozwalają na wyłonienie się nowych sposobów postrzegania. Interaktywna epistemologia społeczna i porównawcza Flecka, skupiająca się na zewnętrznych determinantach poznania i transformacjach komunikacyjnych, pozwala na badanie szerokiego spektrum czynników. Jego kluczowe pojęcia – takie jak krążenie idei, niepokój intelektualny czy preidee – składają się na elastyczną i otwartą ramę teoretyczną w odniesieniu do materiału badawczego.

Pomimo tego praca dowodzi również, że elementy Fleckowskiej teorii wymagają korekty i uzupełnienia. Dla przykładu, jego kontrowersyjna koncepcja powszechnych kolektywów myślowych (naród, klasa) może zostać przeformułowana jako dyskursywny konstrukt, który cyrkuluje w ramach zastanej już wiedzy. Tym samym, idąc w ślady Afeltowicza i Sojaka (2015), niniejsza praca wykorzystuje koncepcję pola produkcji kulturowej jako przestrzeni konfliktu i kontestacji Bourdieu, jak również koncepcję różnicujących praktyk artykulacji Laclau i Mouffe.

Teoria Flecka zostaje wreszcie wykorzystana do zbadania następujących transformacji: wyłonienia się filozofii jako praktyki kulturowej w antycznych Atenach; przywłaszczenia i adaptacji filozofii ateńskiej w późnej Republice Rzymskiej; Heglowskiego ujęcia paidei jako wczesnej formy Bildung; wyłonienia się fakultetu filozofii na uniwersytecie niemieckim; jak również wielowymiarowych konfliktów w ramach europejskiego oświecenia.

W całej rozprawie pojawiają się również uwagi pod adresem stanowisk teoretycznych stosowanych w różnorodnych badaniach, które redukują zmianę kulturową do uproszczonych ujęć zmian i opozycji

binarnych: na przykład paradygmat „od mitu do logosu” sugerujący, że starożytne społeczeństwo greckie doświadczyło przejścia od kultury tradycyjno-religijnej, zakorzenionej w mitopoetycznych opisach świata, do kultury racjonalno-naukowej, opartej na logicznej argumentacji i uzasadnianiu; rozumienie Sokratesa jako przełomu w historii myśli europejskiej; oraz przeciwstawienie oświecenia kontroświeceniowi, które sprowadza się do binarnej walki między dwoma obozami intelektualnymi: burżuazyjną sferą publiczną i tradycjonalistyczną władzą. Jednocześnie analiza nieustannie czerpie z badań z zakresu filozofii akademickiej, analizy dyskursu i różnych gałęzi studiów historycznych (np. starożytnych, kulturowych, gospodarczych, instytucjonalnych, medycznych), które są wyczulone na heterogeniczność i złożoność badanych zjawisk.